

УДК: 355.01(477+470):[612.2(477):616.01]

DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1068.2024.1.1.5>

ЩОДО ВПЛИВУ ВІЙНИ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ НА СТАН ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА СИСТЕМУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Слабкий Геннадій Олексійович¹

доктор медичних наук, професор,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2308-7869>

Білак-Лук'янчук Вікторія Йосипівна¹

кандидат медичних наук, доцент,
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3020-316X>

Козар Юрій Юрійович²

доктор юридичних наук, професор,
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6424-6419>

¹ Ужгородський національний університет

² ДЗ «Луганський державний медичний університет»

Ключові слова:

російська агресія,
війна, населення,
здоров'я, система
охорони здоров'я,
вплив

Анотація. *Мета роботи:* оцінити вплив війни проти російської агресії на здоров'я населення та систему охорони здоров'я України.

Матеріали та методи, що використанні при виконанні дослідження. **Матеріали:** дані наукової літератури, матеріали сайтів державних органів управління. **Методи:** бібліосемантичний, інформаційних технологій, структурно-логічного аналізу.

Результати дослідження. До основних негативних медико-демографічних наслідків війни відносяться наступні: високі рівні вимушеної міграції населення при зростанні загальної та передчасної смертності населення при зростанні рівнів захворюваності населення на соціально значущі та інфекційні хвороби, надзвичайно важливим негативним наслідком є ментальне виснаження населення із зростанням психологічних та психічних розладів.

До основних соціально-економічних детермінант, які негативно впливають на стан здоров'я населення, відносяться: зниження рівня економічного забезпечення населення, трагічна втрата рідних, житла та майна, зниження рівня доступу до мережі Інтернет та мобільного зв'язку, значне пошкодження інфраструктури системи енергозабезпечення життєдіяльності, зниження рівня доступу до медичних послуг та лікарських засобів.

До основних поведінково-біологічних детермінант, які негативно впливають на стан здоров'я населення відносяться: втрата попередніх сталих умов якісного життя при постійному стресі, проживання в несприятливих санітарно-епідеміологічних умовах та зниження рівня поведінки, скерованої на профілактику захворювань.

Війна проти російської агресії негативно впливає на стан інфраструктури системи охорони здоров'я України, що

характеризується руйнуванням закладів охорони здоров'я та смертністю медичних працівників.

Висновки. Вплив війни проти російської агресії на стан здоров'я населення незалежно від зони проживання та систему охорони здоров'я України є негативним та комплексним.

Keywords:
russian aggression,
war, population,
health, health
care system,
impact.

THE IMPACT OF THE WAR AGAINST RUSSIAN AGGRESSION ON THE HEALTH OF THE POPULATION AND THE HEALTH CARE SYSTEM OF UKRAINE

Annotation. *The purpose of the study is to assess the impact of the war against Russian aggression on the health of the population and the health care system of Ukraine.*

Materials and methods used in the study. Materials: data from scientific literature, materials from the websites of state authorities. *Methods:* bibliosemantic, information technology, structural and logical analysis.

Results of the study. The main negative medical and demographic consequences of the war include the following: high levels of forced migration with an increase in overall and premature mortality, with an increase in the incidence of socially significant and infectious diseases, and an extremely important negative consequence is the mental exhaustion of the population with an increase in psychological and mental disorders.

The main socio-economic determinants that negatively affect the health of the population include: a decrease in the level of economic security of the population, the tragic loss of relatives, housing and property, a decrease in access to the Internet and mobile communications, significant damage to the infrastructure of the energy supply system, and a decrease in access to medical services and medicines.

The main behavioral and biological determinants that negatively affect the health of the population include: the loss of previous stable conditions of quality life under constant stress, living in unfavorable sanitary and epidemiological conditions, and a decrease in the level of behavior aimed at preventing diseases.

The war against Russian aggression is having a negative impact on the state of Ukraine's healthcare infrastructure, which is characterized by the destruction of healthcare facilities and the death of healthcare workers.

Conclusions. The impact of the war against Russian aggression on the health of the population, regardless of the area of residence, and the health care system of Ukraine is negative and complex.

Вступ. За даними ведучих експертів війна України проти російської агресії стає однією з найбільш кровопролитних воїн у сучасній історії враховуючи, що масштаби втрат з обох боків вже перевищують втрати, ніж втрати типової війни сучасного періоду [1]. Нині понад 170 млн людей у світі постраждали вів наслідок збройних конфліктів. При цьому

серед них понад 70 млн людей, які примусово були переміщені в межах своїх країн або в інші країни [2].

На початку війни проти російської агресії оцінювалися найчастіше через призму економічних збитків та втрат, руйнувань інфраструктури та кількості загиблих [3,4]. Але при цьому необхідно зазначити, що війна впливає негативно і

на здоров'я громадян що під час війни проявляється у виді наявних поранень, контузій та трав та має довгострокові наслідки. Прогнози вказують на те, що у майбутньому багато українців зіткнуться з психологічними та психічними проблемами, а також зростанням залежностей та загостренням деяких хвороб [5].

Міністерство охорони здоров'я України акцентує на тому, що війна України проти російської агресії матиме критичні наслідки для психічного здоров'я населення. Через війну професійна медична допомога знадобиться близько 15 мільйонам громадян країни, причому біля 3-4 мільйони будуть потребувати медикаментозного лікування. Вчені вказують, що у 20-30% осіб, які пережили травматичні події, може розвинути посттравматичний стресовий розлад що через 5-7 років призведе до зростання кількості наркотичної, алкогольної та інших залежностей, а в структурі загальної захворюваності найчастіше будуть зустрічатися захворювання системи кровообігу, цукровий діабет, артрити, бронхіальна астма, онкологічні захворювання. Спеціалісти вказують на зростання загрози значного поширення інфекційних захворювань таких як холера, COVID-19, кір, поліомієліт, дифтерія та гепатит А [6].

Результати досліджень вказують на те, що в період війни українці почали рідше звертатися до закладів охорони здоров'я з профілактичною метою. Як результат, зростає кількість хронічних захворювань, виявлених в занедбаних стадіях, що негативно впливає на стан хворих та тривалість та ефективність лікування [7].

В інших роботах вказується на комплексний негативний вплив війни проти російської агресії на стан громадського здоров'я та медико-демографічну ситуацію в Україні в залежності від регіону проживання: зона активних бойових дій, зона тимчасової окупації та регіону віддаленого від зони активних бойових дій [8-12].

Мета роботи: оцінити вплив війни проти російської агресії на здоров'я населення та систему охорони здоров'я України.

Матеріали та методи, що використанні при виконанні дослідження. Матеріали: дані наукової літератури, матеріали сайтів державних органів управління. Методи: бібліосемантичний, інформаційних технологій, структурно-логічного аналізу.

Результати дослідження

На першому етапі дослідження нами проаналізовано комплексний вплив війни проти російської агресії на здоров'я населення незалежно від зони проживання. Отримані в ході проведено аналізу результати наведено в табл.

Таблиця

Комплексний вплив війни проти російської агресії на здоров'я населення України незалежно від зони проживання

Медико-демографічні чинники	Соціально-економічні детермінанти	Поведінково-біологічні детермінанти
Високий рівень вимушеної міграції населення на території, підконтрольні Україні.	Зниження економічного рівня забезпечення населення	Втрата попередніх сталих умов комфортного та якісного проживання
		Життя в постійному стресі

	Втрата значною часткою населення соціального статусу	
		Постійний страх за життя та здоров'я рідних людей
Високий рівень вимушеної міграції населення за кордон	Неможливість регулярного доступу до об'єктивної інформації	Часте і тривале перебування під час повітряних тривог та обстрілів в санітарно несприятливих умовах
Зниження кількості одружень		
Зростання рівня передчасної смертності	Втрата значною часткою населення роботи	Погіршення якості навколишнього середовища існування (екологічна складова)
	Втрата значною часткою населення власного житла	
Зниження рівня планової вагітності	Зниження доступу до якісних продуктів харчування	Зниження доступу до енергетичних ресурсів забезпечення життєдіяльності
Зростання рівня смертності та інвалідності населення в результаті зниження доступності до необхідної медичної допомоги	Зниження доступності або її відсутність до послуг із профілактики саморуйнівної поведінки та самогубств та психологічної підтримки при критичних станах	
	Високий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу	Низький рівень профілактичної спроможності діяльності закладів охорони здоров'я
Підвищення рівня саморуйнівної поведінки		Зниження доступу до медичних послуг
Загроза зростання ризику захворюваності населення на інфекційні та паразитарні хвороби (включаючи туберкульоз, ВІЛ-інфекцію/СНІД, гострі сезонні вірусні інфекції, в тому числі вакцино керовані) та епідемічні спалахи гострих кишкових захворювань.	Обмеження доступу до лікарських засобів	
		Низький рівень відповідального відношення до здоров'я, як до особистого пріоритету

Зростання показників захворюваності населення на соціально значущі хвороби: злоякісні новоутворення, туберкульоз, захворювання системи кровообігу, цукровий діабет, хвороби органів дихання, з збільшенням частки їх виявлення в занедбаних стадіях або при їх ускладненнях.	Значні пошкодження інфраструктури системи енергопостачання	В холодний період року – вимушене життя при низьких температурах для значної частки населення.
	Зниження якості умов проживання	
	Зниження рівня можливостей для здорового способу життя	Зниження рівня санітарно-епідеміологічного благополуччя навколишнього середовища
	Пошкодження інфраструктури системи водопостачання	
Ментальне виснаження із зростанням рівня психологічних та психічних проблем	Зниження якості мобільного зв'язку або його відсутність (вимушена ізоляція)	Зниження доступу до питної води та погіршення її якості
		Зниження якості харчування
Зростання рівня наркотичної, алкогольної та інших залежностей	Зниження доступу до мережі Інтернет	Високий рівень звернення за допомогою при захворюваннях до знахарів
	Трагічна втрата близьких людей	
Збільшення частки населення, яка потребує стороннього догляду	Вимушений розрив сімей	Зростання рівня застосування самолікування, в тому числі в критичних станах.
Зниження можливості вакцинації населення	Значні пошкодження інфраструктури системи охорони здоров'я	

Проведений аналіз наведених в таблиці даних щодо впливу війни проти російської агресії на стан здоров'я населення України незалежно від зони проживання вказує на не негативний вплив за всіма показниками.

Негативні медико-демографічні наслідки війни проявляються високим рівнем вимушеної міграції населення при зростанні показників загальної та передчасної смертності та зниженні показників бажаної вагітності; зростанням захворюваності населення України на основні соціально значущі

хвороби в тому числі злоякісні новоутворення, туберкульоз, системи кровообігу, цукровий діабет, хвороби органів дихання з виявленням їх значної частки в занедбаних стадіях; ментальним виснаженням населення із зростанням рівня психологічних та психічних проблем, та рівня саморуйнівної поведінки; можливістю ризику підвищеною захворюваності населення на інфекційні хвороби, включаючи: туберкульоз, ВІЛ-інфекцію/СНІД, гострі сезонні вірусні інфекції, в тому числі

вакцино керовані, та епідемічні спалахи гострих кишкових захворювань.

Отже негативні медико-демографічні наслідки війни проти російської агресії в Україні проявляються значним погіршенням громадського здоров'я населення прогностично з його подальшим погіршенням.

Важливою проблемою, що не дозволяє провести достовірний аналіз впливу війни проти російської агресії на стан здоров'я населення, є відсутність статистичних даних про стан здоров'я населення, який до 2028 року проводився в системі охорони здоров'я України відповідно до МКХ-10.

Соціально-економічні детермінанти формування здоров'я населення характеризуються зниженням економічного рівня забезпечення населення, зниженням регулярного доступу до об'єктивної інформації, зниженням якості та санітарно-гігієнічних умов проживання та харчування, трагічною втратою близьких людей, вимушеним розривом сімей з втратою зв'язку з рідними при зниженні доступу до медичних послуг та лікарських засобів при відсутності умов забезпечення здорового способу життя.

Поведінково-біологічні детермінанти формування здоров'я населення характеризуються втратою попередніх сталих умов комфортного та якісного життя, життя в постійному стресі, постійному стресі за життя та здоров'я рідних людей, зниженням рівня санітарно-епідеміологічного благополуччя навколишнього середовища, зниженням рівня санітарної культури населення, низькому рівні відповідального відношення до здоров'я, як до особистого пріоритету, зростанням рівня застосування самолікування, в тому числі в критичних станах.

Наступним кроком дослідження стало вивчення впливу війни на стан системи охорони здоров'я в Україні, а відповідно і стан надання населенню медичної допомоги.

Аналіз доступної інформації дозволяє говорити про те, що станом на лютий 2023

року, від початку вторгнення російські агресори повністю зруйнували в Україні майже 200 закладів охорони здоров'я, 1218 закладів охорони здоров'я зазнали пошкоджень, також пошкоджено 593 аптеки. Загинуло щонайменше 18 едичних працівників і 56 серйозно поранених.

Згідно підрахунків Міністерства економіки України та KSE Institute, станом на грудень 2022 року сума прямих задокументованих збитків, завданих інфраструктурі від руйнування чи пошкодження об'єктів охорони здоров'я становила \$1,7 млрд. За оцінками МОЗ України, для відбудови системи охорони здоров'я країні знадобиться від 14,6 до 20 млрд євро.

Необхідно зазначити, що 30 травня 2023 року за період повномасштабної війни проти російської агресії ВООЗ зафіксувала тисячну атаку агресора на систему охорони здоров'я України.

При цьому Представник ВООЗ в Україні д-р Ярко Хабіхт відмітив, що вказані атаки загрожують безпеці та благополуччю медичних працівників і підривають допомогу людям, які живуть поблизу зон конфлікту. Він відмітив, що напади на медичні заклади є порушенням міжнародного гуманітарного права. Вони позбавляють людей необхідної допомоги та мають довгострокові наслідки.

За даними проведеного ВООЗ опитування, кожен п'ятий хворий (22%) не зміг придбати необхідні йому ліки, а на тимчасово окупованих територіях і територіях з активними бойовими – кожен третій. Схожа ситуація і з внутрішньо переміщеними особами. Найчастіше респонденти називали такі види ліків, які важко було отримати через підвищення цін на них (84%), або відсутність ліків в аптеці (46%):

ліки проти високого артеріального тиску – 49%;

ліки проти серцевих захворювань – 49%;

знеболювальні препарати – 41%;

седативні препарати – 33%;

антибіотики – 32%.

При цьому вважаємо за необхідне зазначити, що в грудні 2022 року, Світовий банк та Міністерство охорони здоров'я України започаткували новий проект «Зміцнення системи охорони здоров'я та збереження життя (HEAL Ukraine)». Проект зосередиться на вирішенні нагальних потреб сектору охорони здоров'я, сприятиме відновленню та зміцненню медичної інфраструктури, покращить надання медичних послуг. Проект дасть можливість реагувати також на зростаючі потреби у наданні послуг з психічного здоров'я та реабілітації – гострих проблем в стані здоров'я населення, які спричинені війною.

Висновки. Проведений аналіз впливу війни проти російської агресії на стан здоров'я населення незалежно від зони проживання та систему охорони здоров'я України вказує на те, що вони є негативними та комплексними і включають наступні групи: медико-демографічні, соціально-економічні та поведінково-біологічні.

До основних негативних медико-демографічних наслідків війни відносяться наступні: високі рівні вимушеної міграції населення при зростанні загальної та передчасної смертності населення при зростанні рівнів захворюваності населення на соціально значущі та інфекційні хвороби, надзвичайно важливим негативним наслідком є ментальне виснаження

населення із зростанням психологічних та психічних розладів при високому ризику розвитку посттравматичного стресового розладу.

До основних соціально-економічних детермінант, які негативно впливають на стан здоров'я населення, відносяться: зниження рівня економічного забезпечення населення, зниження значною часткою населення попереднього соціального статусу, трагічна втрата рідних, житла та майна, зниження рівня доступу до мережі Інтернет та мобільного зв'язку, значне пошкодження інфраструктури системи енергозабезпечення життєдіяльності, зниження рівня доступу до медичних послуг та лікарських засобів.

До основних поведінково-біологічних детермінант, які негативно впливають на стан здоров'я населення відносяться: втрата попередніх сталих умов якісного життя при постійному стресі, проживання в несприятливих санітарно-епідеміологічних умовах та зниження рівня поведінки, скерованої на профілактику захворювань та відповідальне відношення до особистого здоров'я.

Війна проти російської агресії негативного впливає на стан інфраструктури системи охорони здоров'я України, що характеризується руйнуванням закладів охорони здоров'я та смертністю медичних працівників.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із вивченням індивідуального впливу війни проти російської агресії на окремі категорії населення.

Література:

1. Скільки військових та цивільних загинули в ході конфліктів після Другої світової війни. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/10/31/infografika/suspilstvo/skilky-vijskovyx-ta-cyvilnyx-zahynuly-xodi-konfliktiv-pislya-druhoyi-svitovoyivijny?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=
2. Arakelian M., Bekhrus K., Yarova L. (2020) Prohibited means and methods of armed conflicts. Amazonia Investiga, 9: 349–355. doi: 10.34069/AI/2020.26.02.40.
3. Kakaje A., Al Zohbi R., Hosam Aldeen O. et al. (2021) Mental disorder and PTSD in Syria during wartime: a nationwide crisis. BMC Psychiatry 21: 2. doi.org/10.1186/s12888-020-03002-3.
4. Россияне целенаправлено разрушают больницы в Украине [online]. URL: <https://socportal.info/ru/news/v-moz-nazvali-chislo-ubitykh-vrachei-okkupantami/>

5. Від істерики до депресії: як не загинути через емоційну нестабільність. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/vid-isteriki-do-depresi-iyak-ne-zagynuti-cherez-emociynu-nestabilnist-2213248.html>

6. ПТСР та загострення хронічних хвороб: як війна вплине на здоров'я українців [online]. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-tazahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

7. Миронюк І. С., Слабкий Г. О., Лопіт В. В. Вплив війни проти російської агресії на стан громадського здоров'я населення регіону віддаленого від зони активних бойових дій // Громадське здоров'я в Україні: здобутки та виклики сьогодення : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ждана В. М. та проф. Голованової І. А. – Полтава, 2023. – С. 44 - 49.

8. Наслідки війни з Російською Федерацією для охорони здоров'я України. Миронюк, І.С., Слабкий, Г.О., Щербінська, О.С., Білак-Лук'янчук, В.Й. Репродуктивне здоров'я жінки. 2022, (8), С. 26–31

9. Миронюк Іван, Слабкий Геннадій, Білак-Лук'янчук Вікторія. Виклики для системи громадського здоров'я регіонального рівня в умовах воєнного стану в Україні (Challenges for the Regional Public Health System Under Martial Law in Ukraine). Ružomberské zdravotnícke dni 2022 – XVI. Ročník: Zborník z medzinárodnej konferencie. Ružomberok, 2022. С. 358-363.

12. Слабкий Г. О., Німчук С. С. Вплив війни з рф на соціально-економічні детермінанти формування громадського здоров'я населення України // Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. P. 94- 98

13. Слабкий Г. О., Білак-Лук'янчук В. Й., Іванинна М. М. Вплив соціально-економічних детермінант на стан формування громадського здоров'я в умовах війни з рф// Innovations and prospects in modern science. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2023. P. 70- 74

14. Слабкий Г. О., Іваць-Чабіна А. Р., Чіркак В. З. Вплив війни з рф на стан психічного здоров'я населення України та місце системи громадського здоров'я в його збереженні / Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. - С.54 -58

References:

1. How many military and civilians have died in conflicts since World War II. URL: Slovoidilo.ua

2. Arakelian M., Bekhrus K., Yarova L. (2020) Prohibited means and methods of armed conflicts. Amazonia Investiga, 9: 349–355. doi: 10.34069/AI/2020.26.02.40.

3. Kakaje A., Al Zohbi R., Hosam Aldeen O. et al. (2021) Mental disorder and PTSD in Syria during wartime: a nationwide crisis. BMC Psychiatry 21: 2. doi.org/10.1186/s12888-020-03002-3.

4. Russians deliberately destroy hospitals in Ukraine [online]. URL: [\[Socportal.info\]\(https://socportal.info/ru/news/v-moz-nazvali-chislo-ubitykh-vrachei-okkupantami/\)](https://socportal.info/ru/news/v-moz-nazvali-chislo-ubitykh-vrachei-okkupantami/)

5. From hysteria to depression: how not to die from emotional instability. URL: Tsn.ua

6. PTSD and exacerbation of chronic diseases: how war will affect the health of Ukrainians [online]. URL: https://www.slovoidilo.ua/2022/11/01/infografika/suspilstvo/ptsr-tazahostrennya-xronichnyx-xvorob-yak-vijna-vplyne-zdorovya-ukrayincziv?utm_source=gravitec&utm_medium=push&utm_campaign=

7. Myroniuk I. S., Slabkyi H. O., Lopit V. V. Impact of the war against Russian aggression on the state of public health of the population of the region distant from the active combat zone //

Public Health in Ukraine: Achievements and Challenges of Today: collective monograph / eds. Prof. Zhdan V. M. and Prof. Holovanova I. A. – Poltava, 2023. – P. 44 - 49.

8. Consequences of the war with the Russian Federation for the healthcare system of Ukraine. Myroniuk, I.S., Slabkyi, H.O., Shcherbinska, O.S., Bilak-Lukianchuk, V.Y. Women's reproductive health. 2022, (8), P. 26–31.

9. Myroniuk Ivan, Slabkyi Hennadii, Bilak-Lukianchuk Viktoriia. Challenges for the Regional Public Health System Under Martial Law in Ukraine. Ružomberské zdravotnícke dni 2022 – XVI. Ročník: Proceedings of the International Conference. Ružomberok, 2022. P. 358-363.

10. Slabkyi H. O., Nimchuk S. S. Impact of the war with Russia on the socio-economic determinants of public health formation in Ukraine // Scientific research in the modern world. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Toronto, Canada. 2023. P. 94- 98.

11. Slabkyi H. O., Bilak-Lukianchuk V. Y., Ivanyinna M. M. Impact of socio-economic determinants on the state of public health formation under the war with Russia // Innovations and prospects in modern science. Proceedings of the 2nd International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2023. P. 70- 74.

12. Slabkyi H. O., Ivats-Chabina A. R., Chirpak V. Z. Impact of the war with Russia on the mental health of the population of Ukraine and the role of the public health system in its preservation // Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. P. 54 -58.

Конфлікт інтересів відсутній.

Стаття отримана 30.10.2023
прийнята 18.12.2023